

PASTORNS STORA DILEMMA

Pastor Petrus Pontoppidan öppnade hjälpligt dörren och skred ut med en farlig fart. Stannade upp och vände sig om för att putta till så att dörren nästan gick igen. Att stänga den helt gick inte då en av stenarna hade kasat ner och stoppade.

Pastorn såg med förtvivlan på eländet och insåg att nu måste det bli ett slut. Det var sannerligen hög tid att skriva till biskopen i Lund. Väl hemma tog han fram sina skrivdon och papper och med god stil skrev han om kyrkan i Nedraby: *"Min företrädare predikade frivilligt, men numera kan man ej utan med största hasard och livsfara gå in i kyrkan som är alldeles förfallen. Jag anhåller därmed att få slippa predika på denna vådliga plats."* Året var 1687 och det tog några år innan anhållan beviljades.

Nedraby kyrkoruin

Redan 1621 hade Nedraby kyrka fått dödsstöten. Den fattiga församlingen, där det bodde 12 bönder, orkade inte med underhållet. 1624 sammanslogs socknen med grannförsamlingarna Benestad och Övraby. Dock fick prästen Peder Chreistensen Morsianus stanna kvar och utöva sitt kall tills det att han avled eller fick förflyttning. Vid utgrävningar 1959 påträffades hans gravsten som omtalade att han avlidit den 11 maj 1635.

Detta år bör kyrkan ha upphört att fungera som församlingskyrka men icke som begravningskapell. Begravningsmässor förekom under hela 1600-talet. Kyrkogården kom att användas ända fram till 1865, eftersom tornet med fungerande klocka fanns kvar och underhölls av byns invånare.

Nedraby, som före 1499 hette Arvelunda, ligger väster om byn Övraby, där Örupsån mynnar ut i Nybroån. På en höjd, i denna vackra del av Österlen, har i förhistorisk tid legat en by, eller möjligen en större gårdsanläggning. På 1200-talet ägde den danske konungen mark här och under 1300-talet uppfördes en liten kyrka nere i dalgången. På 1400-talet byggdes kyrkan ut med vapenhus i söder och ett torn i väster. Samtidigt valvslogs taket med tegelvalv.

I närheten ligger en borganläggning som heter Vallen och som består av tre höjdplatåer med branta slänter samt en inre och yttre vallgrav. Arvelunda var kungligt län och kungen tog ut skatt på de varor som transporterades längs ån som rinner genom Stora Köpinge och ut i Östersjön, strax väster om Nybrostrand. Stora Köpinge var en stor handelsplats och biskoplig förläning och Arvelunda kyrka hade skatterätten här.

När landsvägarna tog över transporten av varor försvann betydelsen för vattenvägarna, och Stora Köpinge miste rättigheterna till Ystad, som därmed växte i betydelse. Även Arvelunda fick vidkännas detta, och församlingen minskade. När så det blev pastoratreglering under 1620 – 1630-talet sammanslogs Nedraby (Arvelunda) med grannförsamlingarna.

1814 låg byn runt kyrkan. Men som på många andra håll i Sverige blev det enskifte, och under de följande åren flyttades gårdarna ut. Trots detta fungerade byalaget under lång tid framåt, och än idag finns samverkan kvar. Man har återigen börjat använda kyrkogården som begravningsplats, och gräset ligger som en grön matta som det alltid har gjort. På många kyrkogårdar skördade klockaren höet till sina djur, och man har också haft betande djur på kyrkogårdarna i en svunnen tid.

1844 besöktes platsen av kyrkoarkitekt C. G. Brunius som bland annat skriver att tornet och långhusmurarna kvarstod i full höjd medan koret var borta. Vidare var murarna grushöljda och bevuxna med låga träd.

I en senare rapport påpekade Th. Wåhlin 1906 att det gamla minnesmärket mer och mer höll på att vittra sönder. Det inte regn och frost hade förintat hade almarnas rotsystem sprängt sönder.

1959, efter många år som kyrkoruin, påbörjades en restaurering och konservering. Vid utgrävningen hittade man ett antal mynt, varav det äldsta var från senare hälften av 1100-talet då Valdemar I regerade i Danmark. I övrigt fann man både norska och svenska mynt. Det yngsta svenska myntet var 1/6 öre från 1671. Men övervägande delen av de funna mynten var tyska.

Vid restaureringen hittades under kyrkan en äldre bebyggelse i kulturlagret. Det var lerkärlsskärvor som hörde hemma i den sena vikingatiden, d. v. s. på 1000-talet. Vidare hittade man en bennål och ett knivblad av järn. Även utanför kyrkan, vid kyrkomuren, fann man olika fynd, mest keramikskärvor, men även en yxa från yngre stenåldern och flintamaterial.

Nedraby kyrkoruin är väl värd ett besök. Dopfunten, som en gång har tjänat som bord i Övraby prästgårdsträdgård, står numera i det återuppförda tornet.

Text och foto Per-Gunnar Mörck

Källor:

Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1961.

Fornminnen i Skåne av Christer Classon & Anders Dunér.

Borgar i Skåne av Anders Ödman.

Från upplysningstavla vid Nedraby kyrkoruin.

Fotona tagna 2005.